

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

Naam van het onroerend erfgoed : “Amerikaans Hospitaal / Lazaretten d’Arke - WO1 relict”

Ligging : Koestraat 23-25, B-8940 Wervik
WERVIK, 1^e afdeling, sectie D, 705K, 705L, 705M en
706C(deel)

Beschermingsbesluit : Wervik: Koestraat 23-25: Amerikaans hospitaal
Ministerieel besluit van 7 december 2011

Beheersplan opgemaakt door: Architectenbureau Schepens bvba
Azalealaan 11
8890 Dadizele
info@architectschepens.be
056 50 14 60

Opdrachtgever : Stadsbestuur Wervik
Sint-Maartensplein 16
B-8940 Wervik

Datum ter goedkeuring ingediend:

INHOUDSTAFEL

1. Identificatie en afbakening van het beoogde gebied.....	pg 3
2. Historische nota.....	pg 8
3. Inventaris van de erfgoedelementen – huidige toestand	pg 13
4. Beschrijving van de erfgoedwaarden	pg 22
5. Visie op toekomstig beheer.....	pg 24
6. Opsomming en verantwoording van de beheersmaatregelen.....	pg 26
7. Voorstel van opvolging en evaluatie.....	pg 28
8. Bijlagen.....	pg 30

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed

1.1. Doel voor de opmaak van het beheersplan:

De hospitaalsite 'De Lazaretten' is een zeldzame getuigenis van de zorgverstrekking in de periode aansluitend op W.O.1. Dit vrij sobere gebouw in baksteenarchitectuur met een duidelijke bouwstructuur, werd in het verleden aangepast zonder rekening te houden met de erfgoedwaarden welke hoofdzakelijk in het exterieur van het gebouw aanwezig zijn. Het is wenselijk deze gebouwen in stand te houden en te restaureren rekeninghoudende met de erfgoedwaarden.

Deze gebouwen hebben op vandaag hoofdzakelijk een bergfunctie. Met het beheersplan wordt beoogd om deze gebouwen tot effectieve verblijfslokalen voor de jeugdbewegingen te herfunctioneren, waarbij 'duurzaamheid' een prioriteit is door isolerende en energiebeperkende oplossingen te overwegen en te integreren.

Dit beheersplan heeft dan ook tot doel een visie te omschrijven waarbij de erfgoedwaarden worden gerestaureerd, de verdwenen erfgoedwaarden terug worden geïntegreerd en waarbij door toepassing van duurzame oplossingen een nieuwe functionaliteit wordt gegeven aan deze gebouwen.

1.2. Identificatie

Het onroerend erfgoed "Voormalig Amerikaans hospitaal" is gelegen te B-8940 Wervik - Koestraat 23-25

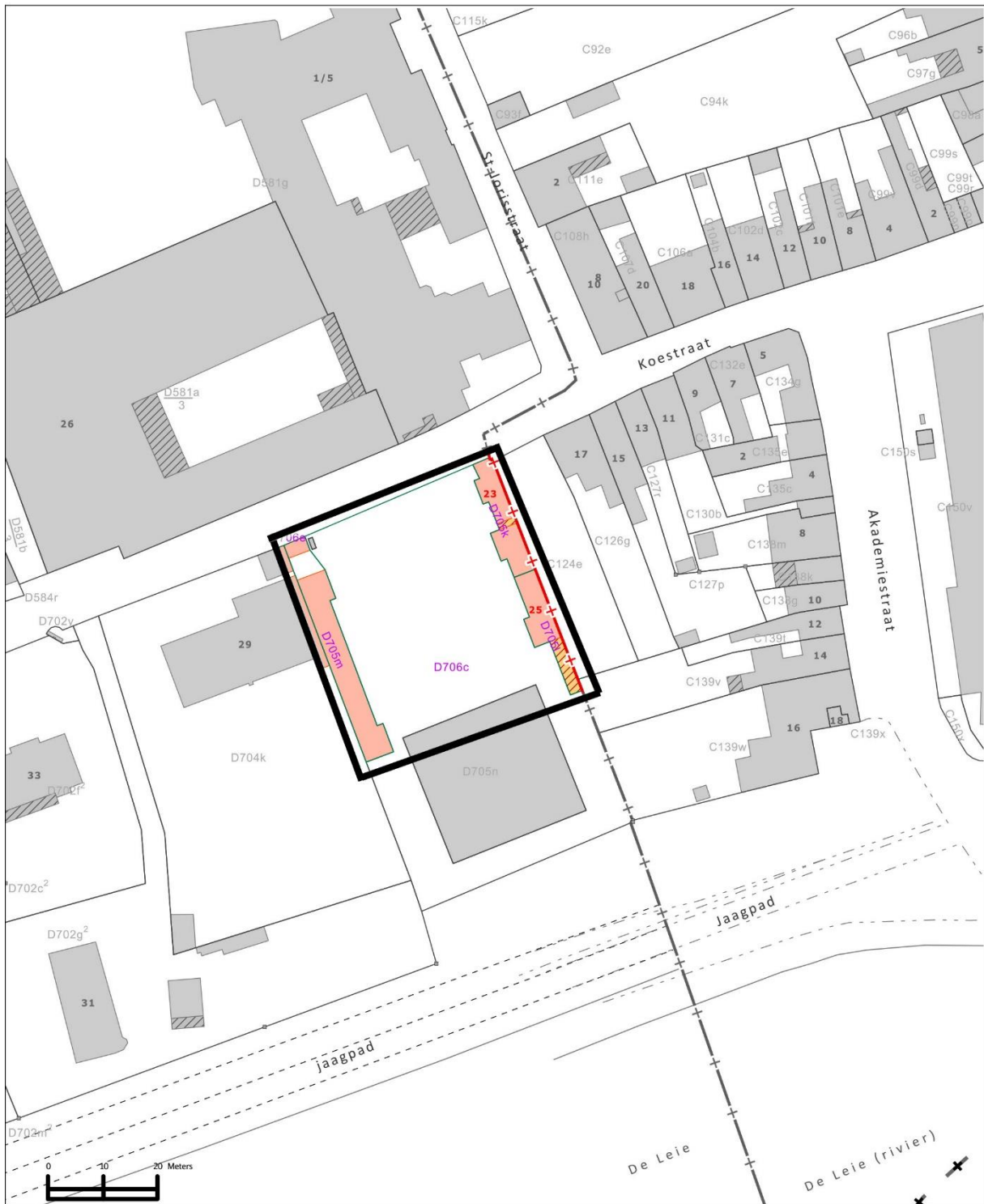
Het goed is kadastraal gekend onder:

WERVIK, 1^e afdeling, sectie D, perceel nummers 705K, 705L, 705M en 706C(deel)

Bijlage 1: officieel kadastraal uittreksel

Het goed is in de volksmond gekend als:

- Lazaretten d'Arke
- d' Arke

© 19/04/2017 Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie.

Kadasterplan

1.3 Datum en inhoud beschermingsbesluit – beschermingsstatuut

Het genoemde onroerend goed werd bij ministerieel besluit van 07/12/2011 beschermd als monument om reden van de historische, architecturale en sociaal-culturele waarde van het gebouw. Zie bijlage 2.

Het gebouw is tevens opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed – ID 32845

1.4 De zakelijkrechthouder:

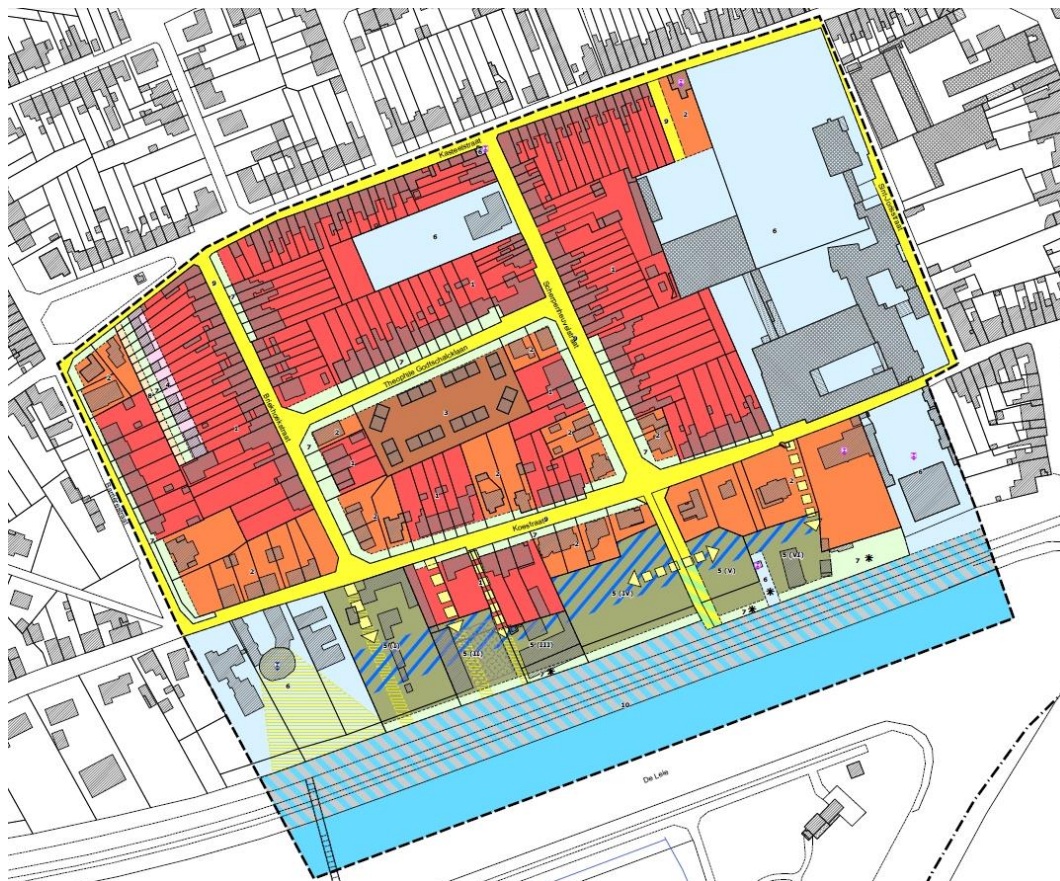
Stadsbestuur Wervik
Sint-Maartensplein 16
B-8940 Wervik

De huidige gebruikers van het onroerend goed zijn:

- KSA Grensvuur Wervik
- Chiro Jow Wervik
- Studentenclub MoederWerviksche
- Dansvereniging Cie Tros

1.5. Situering – ruimtelijke Ordening

Het gebouw is gelegen in het GRUP 2/1 'Koestraat' 20/05/2011 – zone voor gemeenschapsvoorzieningen.

1.6. Fotografische situering van het onroerend erfgoed

2.1. Cultuur – historische nota

Ontstaansgeschiedenis

De stad Wervik ontsnapt tijdens de Eerste Wereldoorlog niet aan het oorlogsgeweld. Onder meer bij het gehucht Kruseke wordt in oktober-november 1914 zwaar gevochten tussen Duitse en Britse troepen. Het front schuift tijdens de Eerste Slag bij Ieper westwaarts op, waardoor Wervik in het Duits hinterland (zgn. Operationsgebiet) komt te liggen. Wervik valt voortaan onder militair bestuur, met troepenkwartieren en bijhorende voorzieningen. Heel wat bestaande gebouwen worden ingericht ten behoeve van het Duitse leger, terwijl ook nieuwe infrastructuur wordt opgetrokken. Er heerst tijdens de Eerste Wereldoorlog aldus een heel drukke militaire activiteit. De bevolking is onder de Duitse bezetting onderworpen aan vele verordeningen, verbodsbepalingen, opeisingen en werkverplichtingen. Britse artilleriegranaten veroorzaken bovendien talrijke verwoestingen. In de eerste helft van juni 1917, in de aanloop van het geallieerde offensief (wat de derde slag bij Ieper zou worden), wordt de bevolking geëvacueerd naar de provincies Brabant en Limburg. Wervik is midden oktober 1918 volledig bevrijd. De teruggekeerde bevolking treft er een half verwoeste stad aan, vol puinhopen, granaatrechters, blindgangers en veldgraven. De herstellingen en wederopbouw komen moeizaam op gang.

Zowel tijdens als na de oorlog bieden Amerikaanse instanties hulp aan de getroffen Belgische bevolking. Via de Commission for Relief in Belgium en het Amerikaanse Rode Kruis wordt de aanvoer van Amerikaanse levensmiddelen en andere hulpacties georganiseerd.

In de stad blijkt er geen hospitaal ter beschikking te zijn voor de terugkerende bevolking. Het Sint-Janshospitaal is door het oorlogsgeweld volledig onbruikbaar geworden en ook het 'geesthuis' blijkt niet geschikt om als hospitaal ingericht te worden. De woningen van de enige twee dokters te Wervik waren gedeeltelijk verwoest waardoor hun praktijk niet operationeel was.

De diensten van het ARC (American Red Cross) waren oorspronkelijk gevestigd te Gent. Uiteindelijk werd na de oorlog een ARC-dienst opgericht in de regio der Verwoeste Gewesten en dit te Roeselare. Deze was onder leiding van Kap. Eppstein Johnn, hij werd geassisteerd door 2 medewerkers.

Diverse hulpgoederen werden aangevoerd vanuit Amerika en werden door het ARC opgeslagen in regionale depots: Kortemark, Ieper, Roeselare, Menen, Ieper, Avelgem, Wervik,... Deze goederen werden aan een lage prijs verkocht aan de bevolking rondom deze depots.

De lokale comiteiten, welke het ARC vertegenwoordigen, beheren het lokaal depot en de ontvangen gelden. Deze gelden worden door het ARC aangewend voor de bouw van barakken, herstellingswerken en godshuizen. Dit blijkt uit een artikel die verschenen is in de Poringhenaar van 16/11/1919:

Het A.R.K. – niet te verwarren met het Officieel Nationaal Komiteit – heeft eene stapelplaats *in iedere gemeente van verwoest Vlaanderen en in 't Doornijksche. Deze stapelplaatsen*

werden in de Lente van dees jaar gesticht door *Officieren van kap. Eppstein's werk*. Daar worden aan de bevolking, tegen uiterst civiele prijzen, zodat er geen spraak kan zijn van aalmoes allerhande artikelen verkocht, rechtstreeks afgezonden door het volk van de Vereenigde Staten: zoals *kleedingstukken, beddegoed, enz...* Alle inwoners van de streek kunnen hun goedkope inkoop doen in deze magazijnen; ieder huisgezin heeft zijn huiskaart, waarmee het, bij iedere verkoop, kan kopen. Tussen februari en Augustus werd er voor 40 miljoen verkocht. Met het geld dat van den verkoop voortkomt worden de hoogst nodige aankopen gedaan. Alzoo werden verleden zomer 15 000 hennen gekocht met de gewonnen fondsen; reeds 30 barakken opgericht en gemeubeld om ze gebruiken als schoollokaal of kerk. Verder reeds verscheidene godshuizen, kerken en scholen opgekuist en hersteld....

In het artikel geschreven door dhr. Verbeke uit november 2012 in: 'De terugkeer naar Wervik in 1918-1919' staat vermeld:

Na de gevechten verkochten de Amerikaanse overzeese strijdkrachten en het American Red Cross (A.R.C.) hele spoorwagens goederen tegen lage prijzen: schoenen en kleren, *keukengerei en lantaars...* In het *gebouwencomplex Sint-Paul* was onder leiding van Albert Delva een stock américain ingericht. In *wervicq-Sud* was dit in de pastorie (het regionaal *depot Wervik*)...

Dhr Delva was de lokale vertegenwoordiger voor Wervik van het ARC.

Het ARC richt in Houthem en in Wervik een hospitaal op. Onder leiding van Captain Eppstein worden gronden van de hoeve Godtschalck aangekocht te Wervik. Deze site ligt aan het begin van de Koestraat en grenst aan oostelijke zijde aan het 'Geesthuis' (waar de hospitaalzusters een tijdelijk onderkomen vinden), aan westelijke zijde aan het Franse klooster en aan noordelijke zijde (overkant Koestraat) aan het klooster en de school van de Zusters van Liefde. De site loopt door tot aan de Leie.

In 1919-1921 worden er gebouwen opgetrokken, die gefinancierd zouden zijn met de ontvangsten van de lokale comiteiten. In het hospitaal komen er verschillende medische diensten, waaronder ziekenzalen, een behandelingskamer voor gewonden door munitie, een operatiekamer voor dokter Henri D'Hondt en Amerikaanse medewerkers, een materniteit (1920-1921) en de aanzet voor een sanatorium (zou nooit gerealiseerd worden). Het gebouw wordt in een U-vorm opgericht rondom een centraal plein. De kliniek bestaat uit 3 entiteiten.

Het ARC had in de regio een Ambulance-transport opgericht om zieke of gekwetste burgers snel de nodige verzorging te geven. Deze dienst vervoerde de zieken en gekwetsten of naar het hospitaal te Houthem of naar het hospitaal te Wervik. Het hospitaal te Wervik was voor het ARC van groot belang doordat dit het enige was die uitgerust was met een operatiezaal. Dit was uniek.

Het vertrek van het ARC uit België verloopt niet zonder slag of stoot. In juli 1920 werd Kap. Eppstein beschuldigd van favoritisme voor het Katholieke en Vlaamse volk door Engelse protestanten en Franse atheïsten. Majoor Bobbett – gevolmachtigde afgevaardigde van het ARC) – leidt het onderzoek. Na enige tijd ontstaat er onenigheid tussen Majoor Bobbett en de gewestelijke afgevaardigden van het ARC. Op 12 juli 1920 vond er een vergadering plaats in de huishoudschool te Roeselare. De vergadering stelde een motie op waarin ze haar erkentelijkheid uitdrukte voor het Amerikaanse volk dat via het ARK hulp bood; betreurde het onverschil met majoor Bobbett; hernieuwde het vertrouwen in de gewestelijke

afgevaardigden; en werd de wens uitgedrukt alle geschillen beslecht te zien door een “scheidsraad” bestaande uit Kardinaal Mercier, aartsbisschop van Mechelen, Brand-Whitlock gezant van de VS voor België en Jaspar minister van Binnenlandse Zaken.

Wanneer het ARC de gebouwen te Wervik toevertrouwde aan Dokter D’Hondt in 1920 ontstaat er commotie onder de andere lokale vertegenwoordigers:

In een schrijven van dr Brutsaert (uit Poperinge) hoog Koninklijk commissaris aan Achiel Denys (*vertegenwoordiger uit Roeselare*): ‘*Dr D’Hondt zou den dispensarium Wervicq met al wat er in is gekocht hebben aan Bobbett (ARC) voor een spotprijs. Waar gaan we naartoe?*

In een schrijven van Achiel Denys-Schelppe aan de pastoor van Ieper: *Madamme Goddeeris van Veurne, vast en zeker; Dr D’Hondt van Wervicq, zegt men, zijn d’eenige personen die in zijn gratie staan.* (Ref. Majoor Bobbett)

In 1921 beslist het stadsbestuur om het oude Sint-Janshospitaal te herstellen. Dit herstelde hospitaal wordt in 1923 in gebruik genomen.

Na het vertrek van het ARC

Wanneer het ARC vertrekt uit België is de Amerikaanse kliniek te Wervik nog niet voltooid. Dokter D’Hondt schaft zich een voertuig aan en stelt Jérôme Vervaeke aan als zijn bestuurder. Toen was dit het tweede voertuig te Wervik. Het eerste was in eigendom van de toenmalige dokter Dumont.

Dokter D’Hondt maakt in 1920 een deel van de gebouwen bewoonbaar. In de loop van 1921 vestigt de chauffeur er zich. Het land aan de achterzijde van de gebouwen, kwam tot aan de Leie. Dokter D’Hondt liet daar een boomgaard aanleggen en kwam er zijn dagelijkse wandeling maken. Hierdoor kwam er een tweede gezin wonen in ‘de klinieke’; Emiel Mahieu – de hovenier. De woningen werden gevestigd in het Linkse gebouw.

Naderhand werden de rechtse gebouwen verder afgewerkt en kwam het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn er zich vestigen. Zo werd er wekelijks een kinderweging gehouden. Later breide dit uit met een medisch centrum. Deze diensten werden in november 1982 overgebracht in een nieuw gebouw in de Scherpenheuvelstraat te Wervik.

Gedurende WOII werd Wervik opnieuw bezet door Duitse troepen. Het middelste gebouw werd gebruikt als paardenstal door het Duitse Leger.

Op 8 juli 1954 schenkt dokter D’Hondt deze eigendom aan het Bisdom van Brugge.

Na Dokter D’Hondt

In het middelste gebouw – plaats huidige loods – vestigden zich jeugdbewegingen zoals Chiro en het Vakantiepatronaat. De broederschool gebruikte dit lokaal als turnzaal, terwijl Milac daar voorbereidingen op het leger kwam houden. In 1968 werd dit middelste gebouw gesloopt vanwege zijn bouwvallige toestand. In 1970 werd er een nieuw gebouw opgericht: een loods van 25 bij 26 meter. Dit gebouw kreeg de naam d’ Arke. In d’Arke werden er geregeld feestelijkheden gehouden, cursussen ingericht door de R.V.A. voor polyvalente bouwvakkers. Deze doopten de inkomlaan tot de Jeanne D’Arkelaan, verwijzend naar Jeanne Mahieu die woonde in één van de vertrekken.

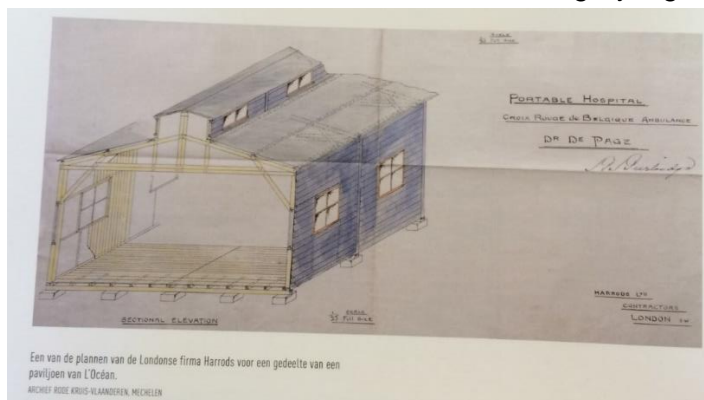
In 1973 is de boekerij, door de sloop van de site Sint-Pol, verhuist naar d'Arke. In 1986 werd de bibliotheek overgenomen door de stad Wervik en verhuisde deze naar de gebouwen op de Steenakker.

In 1992 is de laatste bewoner vertrokken uit de linkse gebouwen.

Op heden worden de gebouwen gebruikt door; Chiro, KSA, studentenclub en Cie Tros.

Bouwfysische vergelijking

De Amerikaanse kliniek geeft ons een unieke kijk op de bouwtijd in de naoorlogse periode van WO1. De bouwwijze symboliseert duidelijk de militaire invloeden van Amerikaanse barakstructuren gedurende én na de oorlog. De gebouwen zijn dan ook met de strikt noodzakelijkste elementen opgericht om tot dit beschermd binnenvolume te komen. Onderstaande schets toont de treffende vergelijkingen.

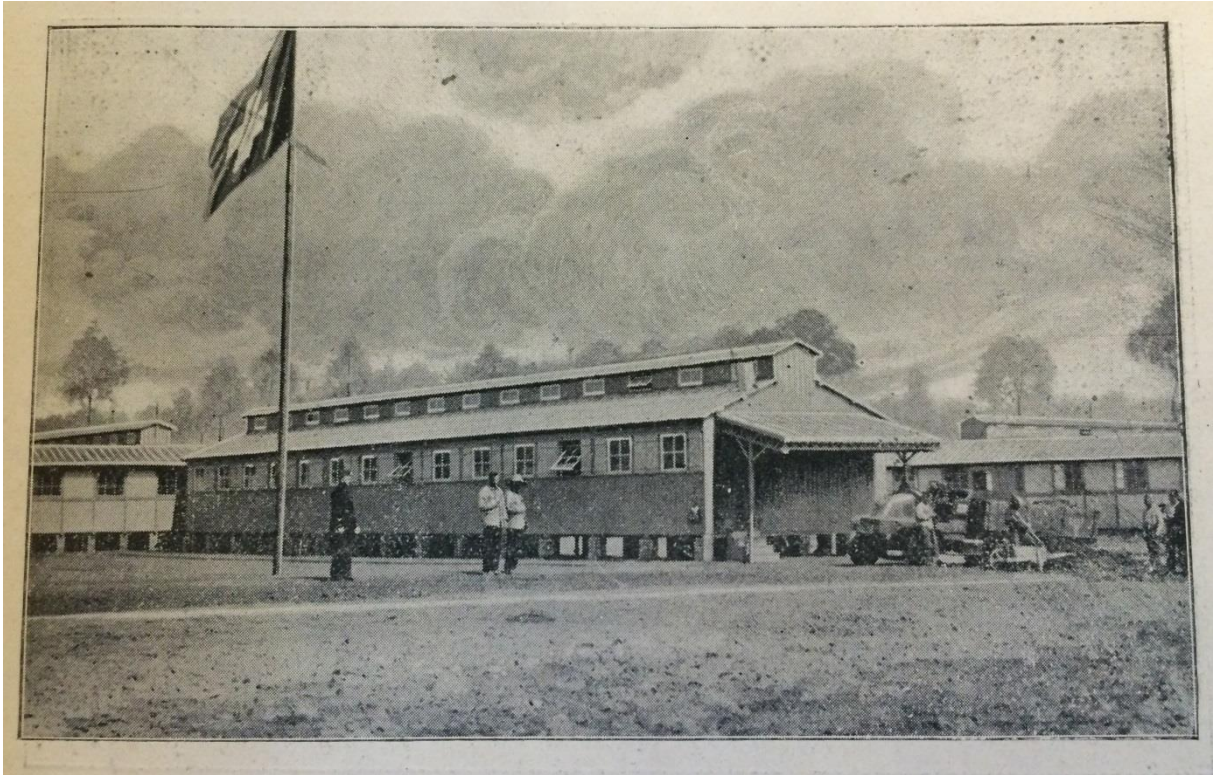
Figuur 1 Plan voor een Hospitaal

Bovenstaande figuur toont de gelijkenissen van de houten pré-fabrique baraktype die gebruikt werd gedurende de oorlog.

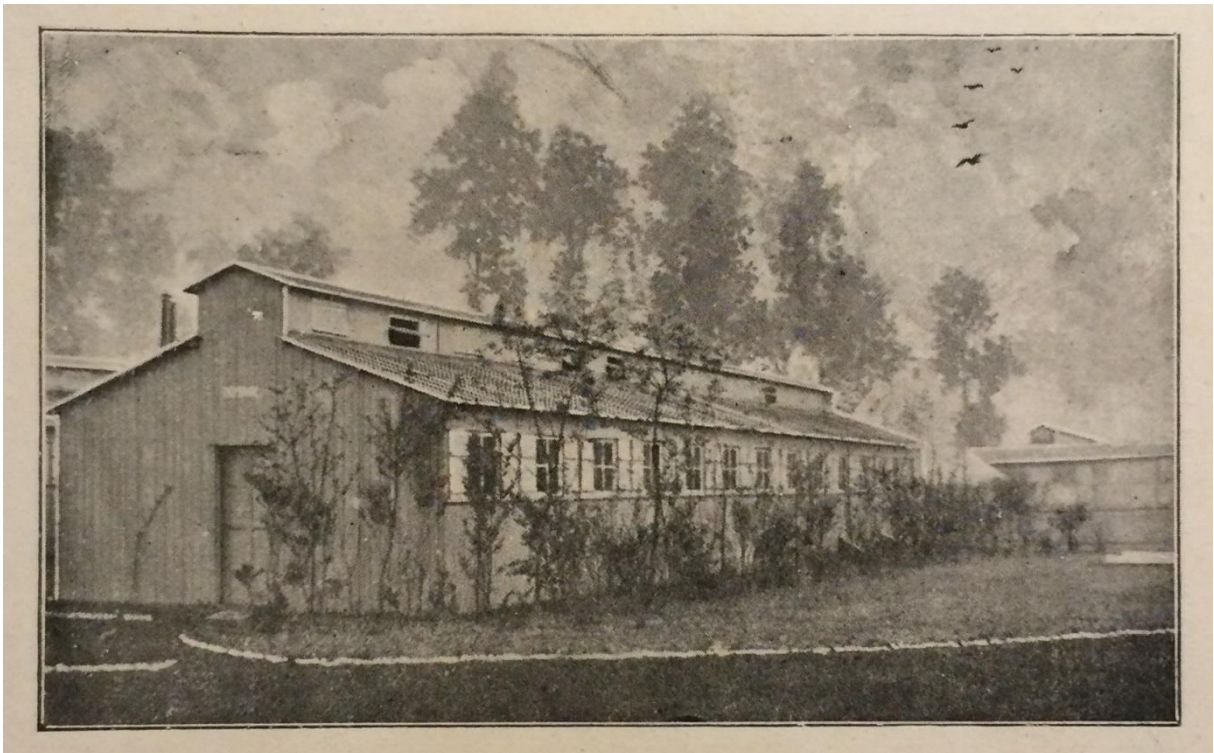
Treffende gelijkenissen:

Bouwelement	Pré-fabrique houten barak	Amerikaans hospitaal Wervik
Vormgeving	Gebouw opgedeeld volgens traveeën	Gebouw opgedeeld volgens traveeën
Kolommen	Hout	Metselwerk (1 steens- of 1,5 steensmaat)
Dakgebinte	Hout	Hout
Gevelbekleding	Hout	Invulmetselwerk
Schrijnwerk	Hout	Hout
Raamopeningen	Tussen kolommen	Tussen kolommen

De aanwezige lichtstraat op het rechtse volume is een uniek element, welke nergens meer voorkomt op een ander WO1 relict. De lichtstraat komt voor op vier traveeën. Deze lichtstraten waren gebruikelijk aangebracht op barakken tijdens de oorlog. Hun enige functie was licht binnenbrengen in het volume. Onderstaande afbeeldingen geven enkele voorbeelden hoe deze lichtstraten toegepast werden.

Figuur 2 Barak typologie

Figuur 3 Barak typologie

3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het onroerend erfgoed
(huidige toestand)

Algemene beschrijving/typering en ruimtelijke context

Het opmetingsplan kan in bijlage geraadpleegd worden

De Amerikaanse kliniek is opgericht volgens een militaire structuur met een duidelijke vergelijking naar de houten barak typologie van WO1. Diverse gebouwen in een U-vorm rondom een centraal plein. Beide vleugels staan parallel ten opzichte van elkaar. Het terrein is afgebakend door een tuinmuur.

Onderstaande figuur duidt de positie aan van de oorspronkelijk aanwezige hoofdvolumes. We onderscheiden volgende:

Linkervleugel:

Volume 1: Gebouw van één bouwlaag, zadeldak, bestaande uit drie traveeën waarbij het middelste uitspringt met een topgevel. Zadeldak loopt haaks door op de topgevel tot aan de scheidingsmuur. Halfsteens metselverband. Gebouw in donkerrode baksteen, aangebouwd tegen de scheidingsmuur aan de straatzijde.

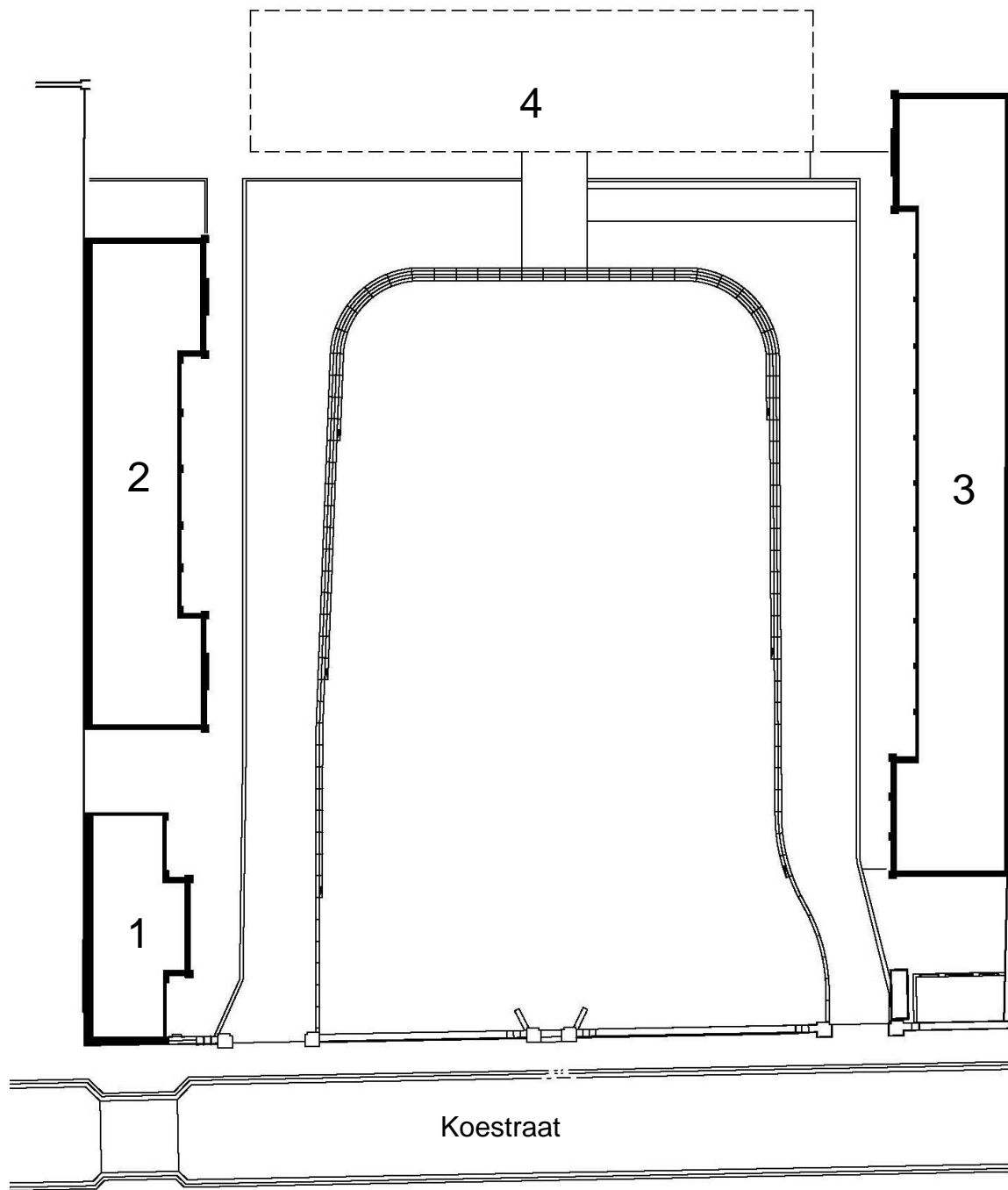
Volume 2: Gebouw met centraal deel op één bouwlaag bestaande uit 5 traveeën. Links en rechts van dit centraal deel een hoekgebouw van twee bouwlagen met 3 traveeën. Hoekgebouwen telkens met puntgevel. Ronde raamopening in topgevel boven middelste travee. Gebouw in donkerrode baksteen – halfsteens metselverband.

Rechternvleugel:

Volume 3: Langgerekt gebouw, één bouwlaag, centraal volume bestaande uit 12 traveeën. Volume met zadeldak en lichtstraat over vier traveeën. Links en rechts een hoekgebouw bestaande uit één bouwlaag en drie traveeën met topgevel en zadeldak. Volume opgericht met donkerrode baksteen – halfsteens metselverband.

Middenvleugel:

Volume 4: Vermoedelijke plaats middelste volume. Dit werd gesloopt in 1968 en vervangen door een loods.

Figuur 4 Inplanting volumes

De huidige site bestaat uit twee vleugels, een westelijke en een oostelijke vleugel welke zich situeren aan twee zijden van een binnenplein, welke aan de straatzijde is afgesloten met een afsluitingsmuur.

De huidige verschijningsvorm van de gebouwen verwijst naar de oorspronkelijke typerende baksteenarchitectuur waarbij de ritmiek van de bakstenen kolommen in gevels de draagstructuur en traveeën van het gebouw expressie geven. Deze ritmiek wordt benadrukt door het terugliggende invulmetselwerk zoals oorspronkelijk gebouwd.

De dakconstructies en de bedekking zijn behouden zoals oorspronkelijk geconcipieerd.

Het oorspronkelijke schrijnwerk is echter verdwenen en onvakkundig vervangen door ramen in kunststof. Enkel de lichtstraat op het westelijke gebouw is nog ongewijzigd. Bij de vervanging van het oorspronkelijk schrijnwerk zijn enkele ramen aangepast en/of dicht gemetst in een ander type gevelsteen.

De getuigenissen van een sobere architectuur en afwerking is nog steeds aanwezig – cementplint, cementdorpels en -treden, ruitvormige kunstleien.

Van de oorspronkelijke afsluitingsmuur zijn enkel de lage muurgedeeltes nog overeind gebleven.

De historische inplanting van de gebouwen volgens een symmetrische logica rond het plein is nog goed leesbaar, met uitzondering van de zuidelijke zijde waar de oorspronkelijke middenvleugel werd afgebroken en vervangen door een loods.

De waardevolle erfgoedelementen zijn dusdanig het meest aanwezig aan de exterieure zijde. Belangrijke interieur-aspecten zijn echter niet aanwezig. In het interieur werd in de loop der jaren de indeling gewijzigd.

De bestaande loods op het terrein heeft geen erfgoedwaarde.

Beschrijving van de verschillende gebouwelementen

De gebouwen – opgetrokken in een donkerrode baksteenarchitectuur - zijn opgericht met een zadeldak, belegd met ruitvormige kunstleien. De puntgevels zijn afgewerkt met een houten gootlijst welke soms rusten op de uitstekende gordingen – kopeindes decoratief afgewerkt. Alle gevels – naar het plein toe – zijn afgewerkt met een gecementeerde plint met imitatievoegwerk en geaccentueerd door achterliggende expressief metselwerk. De gevels worden geritmeerd door de baksteen kolommen die de traveeën bepalen en functioneren als steunpunt voor de dakstructuur. De invulling tussen deze kolommen is terugliggend en uitgevoerd in de dikte van één halve steen (bij één bouwlaag). De muuropeningen zitten vevat tussen deze kolommen. Het metselwerk boven de openingen wordt opgevangen met een steekboogvormige streklaag of een houten latei. Raamdorpels geconstrueerd volgens het expressief metselwerk welke nadien gecementeerd werden en deurdorpels geconstrueerd met bandijzer omranding, invulling door baksteen en cementering.

Oorspronkelijk houten schrijnwerk getypeerd door kleinhouten. Vermoedelijke had het schrijnwerk een groene kleur met witte accenten (cf. historisch fotomateriaal).

Het langgerekte middengedeelte van de westelijke vleugel bevat een opgebouwd kleiner zadeldak welke als lichtstraat fungeert. De lichtstraat beschikt over het origineel schrijnwerk.

De tuinmuur aan de voorzijde – kant Koestraat – was oorspronkelijke hoger, gelijk aan het niveau van het rechter gedeelte.

In het historisch onderzoek wordt deze afsluitingsmuur in twee vormen aangetroffen:

Een eerste vorm bestaat uit een muur in baksteen met een gelijke hoogte over zijn volledige lengte. In deze muur zijn drie toegangspoorten voorzien die geflankeerd worden door kolommen in baksteen aan beide zijden met bovenliggend metselwerkmassief. In 1969 was deze muur in die vorm nog aanwezig.

Een tweede vorm is een verlaagde afsluitingsmuur voorzien van een afdekking in metselwerk. Deze afsluitingsmuur had één centrale voetgangerstoegang welke trapsgewijs links en rechts was afgewerkt en voorzien was van afzaten. De achterzijde wordt geflankeerd door twee schuingeplaatste steunberen. Boven de toegang liggen arduinen dekstenen, geflankeerd door hoger opgetrokken pilasters onder piramidale arduinen deksteen. Er kan vermoed worden dat deze toegangspoort overeenstemt met deze uit de eerste verschijningsvorm. Deze poort werd in de loop der jaren bouwvallig en is in 2011 afgebroken om veiligheidsredenen.

Links en rechts zijn er twee grotere ingangen tot het terrein. De linker ingang is trapvormig afgewerkt en is eveneens voorzien van afzaten. De rechter ingang wordt gekenmerkt door twee massieve metselwerk kolommen waarvan één kant in trapvorm afgewerkt.

Diagnosenota:

In deze nota is het de bedoeling om de diverse constructieonderdelen van dit gebouw in zijn huidige toestand van naderbij te beschrijven.

1. Metselwerk:

Het metselwerk bevindt zich in een relatief goed bewaarde toestand. Op diverse plaatsen worden scheurvormingen vastgesteld ten gevolge van vroegere zettingen van het gebouw. Deze scheurvormingen zijn - bij een eerste visueel onderzoek – gestabiliseerd. Scheurvormingen van recente aard zijn niet vast te stellen. Toch dient na ontruiming van het gebouw een nader onderzoek te worden verricht. Sommige scheurvormingen werden in het verleden reeds afgedicht met een grijze voegmortel.

In het metselwerk en de eventueel aangebrachte pleisterafwerking wordt vochtinfiltratie – al of niet gepaard gaande met schimmelvorming – vastgesteld. Deze zijn afkomstig enerzijds van vochtinfiltratie via de lekkende dakbedekking of lekkende goten, anderzijds via de muren. Opstijgend grondvocht veroorzaakt verwerking van pleisterwerk en vochtopname in de muren. De buitenwanden in vol metselwerk en het halfsteense metselwerk tussen de kolommen leidt tot een hoge vochtigheidsgraad in het metselwerk.

In de evolutie van het gebouw werden bepaalde gedeeltes afgebroken waarvan de getuigenissen nog aanwezig zijn, maar anderzijds werden afgebroken gedeeltes vervangen door bouwkundige elementen welke binnen het erfgoed niet passend zijn. Er dient vooral een oplossing te worden gezocht voor het invulmetselwerk tussen de beide linkse gebouwen.

De ingrepen welke in het verleden werden genomen in het metselwerk, nl. invulmetselwerk voor raamopeningen en herstel metselwerk boven ramen maken een schril contrast met het oorspronkelijke metselwerk. De authenticiteit van het metselwerk is hier ernstig verstoord.

Bij de vervanging van het buitenschrijnwerk (zie verder) werd het metselwerk beschadigd en deels weggeslepen om plaats te hebben voor de scharnieren van het buitenschrijnwerk. Deze onvakkundige ingreep kan niet behouden worden, herstelling van metselwerk en cementafwerking is noodzakelijk.

Het voegwerk van het metselwerk is verweerd. Sporadisch kan men nog de glad en effen aangestreeken voegmortel aantreffen die op zich een relatief gesloten structuur vertoont. Het verweerde voegwerk is vrij korrelig van structuur, hetgeen vocht opname bevordert.

De aanwezige cementplint met daarin de verwerkte cement raamdorpels en traptreden aan de toegangsdeuren, bevindt zich in een relatief goed bewaarde toestand op enkele plaatsen na. Deze cementplint dient plaatselijk te worden onderzocht naar hechting met het achterliggende metselwerk, scheurvormingen dienen aangepakt en hersteld te worden. De traptreden zijn aan een grondige restauratie toe waarbij nieuwe metalen profielen dienen

geplaatst te worden en de cementafwerking hernomen te worden. De raamdorpels zijn de weerspiegeling van de cementplint en dienen plaatselijk hersteld te worden.

De restanten van de afscheidingsmuur aan de straatzijde zijn in een uitermate slechte toestand. Het voegwerk is op meerdere plaatsen volledig verdwenen. Eveneens treedt er verwerking op in de metselmortel waardoor bakstenen losliggen of afbrokkelen. Tijdelijke herstellingswerken werden onvakkundig aangebracht.

Oorspronkelijk was deze muur manshoog waarbij 3 poorten toegang tot het plein bieden. Op vandaag zien we een verlaagde afsluitingsmuur. Vermoedelijk werd deze oorspronkelijke afscheidingsmuur verlaagd om een grotere visibiliteit op en vanuit de site te verkrijgen naar de Koestraat. In de verlaagde afsluitingsmuur was een poort aanwezig (beschrijving zie hoger) maar deze werd in 2011 gecontroleerd verwijderd vanwege veiligheidsredenen. Door verwerking van zowel metselwerk en voegwerk zal de afscheidingsmuur grotendeels hernomen moeten worden.

De poort zal gereconstrueerd worden aan de hand van beeldmateriaal.

Het metselwerk vertoont aan de buitenzijde een matige vervuiling, daarentegen zijn de delen bezet met cement ernstig vervuild. Een lichte reiniging zonder toevoeging van additieven kan overwogen worden.

2. Dakbedekking:

De ruitvormige kunst leien van de dakbedekking vertonen de aanwezigheid van korstmossen over nagenoeg hun volledige oppervlakte. Tussen de leien onderling is mosvorming ontstaan. De houten onderbebordning vertoont waterinfiltratie 's die deels afkomstig zijn van de dakbedekking. De aansluitingen van de dakbedekking met de dakranden zijn verweerd en deels verdwenen, hetgeen leidt tot waterschade. Diverse aansluitingen met enerzijds de goten en anderzijds doorgaande elementen moeten op vlak van waterdichtheid nagezien worden.

3. Dakconstructie:

De dakconstructie is in een relatief goede staat. Plaatselijk dienen enkele ingrepen te gebeuren ten gevolge van waterinfiltratie 's. Bij de vernieuwing van de dakbedekking dient het onderdak nagezien te worden op verwerking door vocht of houtrot.

4. Hemelwaterafvoeren:

De hemelwaterafvoeren aan de beide gebouwen, nl. bakgoten, hanggoten en afvoerpijpen zijn momenteel in twee materiaalsoorten aanwezig, zink en pvc. De globaliteit van de hemelwaterafvoeren dient op vlak van dak- en/of muuraansluitingen aangepakt te worden teneinde de waterdichtheid ervan te garanderen, maar tevens om op een functionele wijze het water af te voeren naar de rioleringen.

5. Buitenschrijnwerken:

De eigenheid van deze beide gebouwen werd ernstig geschaad ten gevolge de inbrenging van ramen en deuren in kunststof en/of hout zonder respect voor de typologie van de oorspronkelijke ramen (ramen en deuren met klein hout verdelingen). Alle oorspronkelijke ramen werden vervangen. De oorspronkelijke groen-witte afwerking van het buitenschrijnwerk welke we terugvinden op historische foto's is verdwenen.

anno 1969

Foto: buitenschrijnwerk in groen-witte afwerking

anno 1963

Foto: oudst teruggevonden foto, deze toont een kleurcontrast in het buitenschrijnwerk. Dit contrast vinden we terug in de kleurfoto van 1969.

De puntgevels worden afgelijnd door middel van een houten gootlijst welke steun vinden op de houten consoles die het verlengde vormen van de dakstructuur. Aan het oostelijk gelegen gebouw zijn die puntgevelafwerkingen nog aanwezig doch in verweerde toestand. Aan het westelijk gebouw zijn die verwijderd en vervangen door een plankafwerking in meerlagig hout die aangetast is door het vocht.

De lichtstraat in zadeldakvorm geïntegreerd in het dak van het westelijk gelegen gebouw is ongewijzigd gebleven. Hier dienen de nodige herstellingen te gebeuren op bouwtechnisch en functioneel vlak. De doelstelling van deze lichtstraat dient geherwaardeerd te worden door het verwijderen van de aangebrachte plafondconstructie in de oorspronkelijke ruimte.

6. Plankenvloeren op roostering:

Sommige plankenvloeren zijn uitgevoerd in grenen-hout. Ze rusten op een houten dragende structuur welke op zich een steunpunt vinden op een steense muur. De zichtbare dragende houten balken vertonen weinig of geen verrotting op hun kopse zijden. Overige balken die momenteel niet zichtbaar zijn ten gevolge hun pleisterafwerking aan de onderzijde dienen gecontroleerd te worden. Plaatsen waar momenteel waterinfiltratie's aanwezig zijn doen ons vermoeden dat houtrot zich zal voordoen. De aanwezigheid van schimmels in de pleisterlaag kan een indicatie zijn dat ook de balklaag op die plaatsen zijn aangetast.

Op andere plaatsen werd de plankenvloer vermoedelijk uitgevoerd in populier of olm. Deze beplanking is aangetast door de houtworm, kopse zijden zijn volkomen verweerd door die aantasting. Behandeling en vervanging zijn hier noodzakelijk.

Op basis van bovenvermelde vaststelling dient een grondig nazicht te gebeuren op aanwezigheid van houtworm in de gebouwen.

7. Aanwezigheid van opgebouwde technische leidingen aan de buitenzijde:

Zowel elektriciteitsleidingen als gasleidingen werden opgebouwd op de buitengevels. Dit stoort uiteraard de architecturale waarde van de beide gebouwen. Deze leidingen dienen te verdwijnen en aangelegd te worden binnenin het gebouw.

8. Pleisterwerken en overige afwerkingen:

In functie van de behandeling van de wanden tegen vochtinfiltratie 's is het wenselijk om alle bepleistering te verwijderen teneinde de vereiste behandelingen te kunnen uitvoeren. Plafondbekledingen – van welke aard ook – zijn aangebracht op een houten draagstructuur. De plafondbekledingen dienen verwijderd te worden om de vochtschade te kunnen herstellen, de bouwtechnische toestand van de dragende structuur na te zien en te vervangen waar nodig, en om besparende maatregelen op vlak van energie te kunnen toe te passen.

Het biedt tevens de mogelijkheid om technische installaties vakkundig te kunnen integreren.

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN VAN HET ONROEREND ERFGOED

Erfgoedwaarden zoals beschreven in beschermingsdossier van de Vlaamse Overheid – Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed.

Historische waarde:

Als zijnde een hospitaalsite, die vlak na de oorlog in een half verwoeste stad is opgetrokken met de hulp van het Amerikaanse Rode Kruis. Liefdadigheidsinstanties zoals het Amerikaanse Rode Kruis speelden in de kapotgeschoten frontstreek een cruciale rol in de ontwikkeling van initiatieven die de harde na-oorlogse leefomstandigheden voor de terugkerende burgerbevolking enigszins draaglijk konden maken.

Historische waarde, in casu de architectuurhistorische waarde:

Als zijnde gebouwen van een hospitaalcomplex uit 1919-1921, gekenmerkt door een vrij sobere baksteenarchitectuur. Met weinig middelen is een doordachte aanleg gerealiseerd, door de vleugels in U-vorm rond een plein te situeren en de symmetrische logica door te trekken tot en met de afsluitingsmuur aan de straatzijde. Typerende elementen zijn de afwisseling van éénlaagse gebouwen met haakse gebouwen met puntgevels, onder zadeldaken met ruitvormige schalies. Zeer zeldzaam is de lichtstraat op het westelijk gebouw. Het metselwerk wordt gekenmerkt door verdiepte muurvelden en dunne bakstenen pijlers, die de gevels ritmeren.

Sociaal-culturele waarde:

Zijnde een zeldzame getuige van de moeilijke leefomstandigheden van de eerste naoorlogse jaren en de hoge nood aan medische voorzieningen. De gebouwen dienden verschillende medische diensten te huisvesten, waaronder ziekenzalen, een behandelingskamer voor gewonden door munitie, een operatiekamer, een materniteit en een sanatorium.

Zeldzaamheid:

De hospitaalsite is een zeldzame getuigenis van de sociaal-culturele toestand na W.O.1. De zeldzame architecturale kenmerken uit zich vooral in de vrij sobere baksteenarchitectuur. Met weinig middelen is getracht een doordachtige aanleg te realiseren, door de vleugels in U-vorm rond een plein te situeren en de symmetrische logica door te trekken tot en met de afsluitingsmuur aan de straatzijde. Typerend zijn de afwisseling van éénlaagse gebouwen met haakse gebouwen met puntgevels, onder zadeldaken met ruitvormige schalies. De verdiepte muurvelden typeren de gevelritmes welke overeenstemmen met de draagstructuur.

Uitermate zeldzaam is de lichtstraat op het westelijke gebouw. Het is een typisch architecturale vorm die zowel op barakken en hospitaalbarakken werd toegepast tijdens en na de oorlog. Er zijn geen andere voorbeelden gekend uit deze periode in en rond de frontzone.

Herkenbaarheid:

De vrij sobere baksteenarchitectuur – opgetrokken met relatief weinig middelen - is typisch voor de gebouwde infrastructuur na de eerste wereldoorlog. Op vandaag is die

herkenbaarheid nog steeds aanwezig. De symmetrische inplanting van de hospitaalgebouwen rond een binnenplein is nog goed herkenbaar. Oorspronkelijk liep de site tot aan de Leie. De afbraak van de middenvleugel valt te betreuren en de oprichting van loodsgebouwen zijn echter bezwarend voor de site. De U-vormige aanleg van de hospitaalgebouwen rond het binnenplein is hierdoor verloren gegaan.

Hoofddoelstellingen

Het valoriseren van het bestaande erfgoed beoogt het behoud van de oorspronkelijke architecturale verschijningsvorm met de instandhouding en de herwaardering van de historisch waardevolle gebouwen en afsluitingsmuur.

Van oorsprong staat het erfgoed open ten dienste van de Wervikse bevolking. In de naoorlogse periode bouwde het Amerikaanse Rode Kruis deze gebouwen als hospitaalsite. Vandaag stelt de Stad Wervik de gebouwen ter beschikking van de Wervikse jeugdverenigingen. Op deze manier waarborgt de Stad het open karakter van het erfgoed, nl. het gebouw ten dienste van de bevolking. In de toekomst blijft de Stad Wervik deze gebouwen open stellen voor de jeugdverenigingen.

De hospitaalsite blijft -zoals vandaag- publiek toegankelijke zone.

De aanwezige gebouwen hebben een duidelijke doordachte stedenbouwkundige inplanting. De U-vormige opstelling van de gebouwen rondom het plein zijn typerend voor de site. Deze waarde moet maximaal versterkt worden. De inrichting en materiaalkeuzes van het plein moeten afgestemd worden op de erfgoedwaarde van de U-vormige opstelling.

De waardevolle architectuurhistorische elementen zijn terug te vinden aan het exterieur van de gebouwen. Deze elementen dienen behouden te worden door een verantwoorde restauratie die de eigenheid van het exterieur en de basisstructuur moet bestendigen. De typerende elementen, eigen aan dit hospitaalcomplex, moeten hersteld en gerestaureerd worden met zorg zodat hun erfgoedwaarde terug zichtbaar worden.

Typerende elementen:

- afwisseling van éénlaagse gebouwen met haakse gebouwen met puntgevels.
- pure en sobere baksteenarchitectuur: gemetste kolommen én invulmetselwerk
- typerend zadeldak met kunst leien
- zeer zeldzame lichtstraat op het westelijk gebouw
- typerend schrijnwerk, geschilderd in groen-wit

Bovenstaande typerende elementen worden in hun oorspronkelijk uitzicht hersteld door middel van een restauratie in één fase.

Nevendoelstellingen

Ter valorisering van het bestaande erfgoed in de toekomst is een interne herbestemming van de gebouwen een noodzaak. De inname van de ruimtes door diverse jeugdbewegingen vraagt dan ook een duurzame afwerking.

Het interieur van de gebouwen heeft geen uitgesproken erfgoedwaarde. Er kan dan ook geen bezwaar zijn tegen de functionele aanpassing van de ruimtes ten behoeve van de bestemming, de toepassing van duurzame oplossingen in het kader van energiezuinige maatregelen, de noodzakelijke technische inrichtingen en de afwerking van de binnenwanden in functie van duurzaamheid.

In de oostelijke vleugel bevinden er zich 2 volumes met twee bouwlagen. De bovenste verdieping in deze volumes zijn op heden moeilijk te betreden. De aanwezige trapcirculatie is onveilig geworden en zijn niet meer conform de brandwetgeving. Ten einde deze bovenste verdieping te herbestemmen moet er een nieuwe trapcirculatie gecreëerd worden.

Een externe nieuwe trapcirculatie binnen een hedendaagse structuur van staal en glas kan hieraan een oplossing bieden. Een contrasterende invulling ten aanzien van het bestaande zou een oplossing kunnen bieden voor de huidige niet-passende invulling tussen de beide delen van deze vleugel.

6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN

Om het behoud van het erfgoed en het herstel van de erfgoedwaarden te realiseren zal een restauratiedossier worden opgesteld waarin de daartoe noodzakelijke beheersmaatregelen worden opgenomen. Voor deze werken wordt een erfgoedpremie aangevraagd. Sommige beheersmaatregelen zullen van terugkerende aard zijn teneinde het erfgoed en de erfgoedwaarden te vrijwaren van schade. In onderstaande tabel wordt een opsomming gemaakt van de maatregelen welke dienen genomen te worden.

We wensen de restauratie te realiseren in 1 fase.

	Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating	Premie gerechtigd	Forfaitair verrekend
5.1	Herstellen gevels, voegen en muren					
	Scheurvormingen in het metselwerk onderzoeken, oorzaak verhelpen en herstel metselwerk uitvoeren	x			x	
	Vochtinfiltratie's in metselwerk, oorzaak verhelpen, schimmelvormingen behandelen en verweerde afwerkingen vernieuwen	x			x	
	Vroegere ingrepen in het metselwerk ongedaan maken	x			x	
	Grotendeels hernemen van de afscheidingsmuur	x			x	
	Herstellen van het voegwerk	x			x	
	Reinigen van de gevels	x				
	Diverse herstellingen aan metselwerk en cementafwerkingen	x			x	
5.2	Schilderen gevels en muren					
	Schilderen van diverse houten gevelelementen	x	x		x	
5.3	Andere werken aan gevels en muren					
	De vochtigheidsgraad in de buitenmuren en de invloed ervan op de ruimtes en de afwerkingen behandelen	x			x	
	Behandeling van de muren tegen opstijgend grondvocht	x			x	
	Afwerking van de scheidingsmuren – vochtprobleem verhelpen	x			x	
	Afwerking hernemen ten gevolge van vochtschade	x			x	
6.4	Herstellen of vernieuwen van een leien dak					
	Dakbedekking in kunst leien vernieuwen, aansluitingen op diverse andere bouwconstructies vernieuwen teneinde de waterdichtheid te verzekeren	x			x	

	Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating	Premie gerechtigd	Forfaitair verrekend
	Plaatselijke vervangingen van het kaphout	x			x	
	Afwerkingen van puntgevels met de dakbedekking hernemen of herstellen	x			x	
	Behandeling tegen houtworm in kaphout	x			x	
	Herstellingswerken aan de lichtstraat van de westelijke vleugel	x			x	
7.1	Vervangen van hemelwaterafvoeren					
	Hemelwaterafvoeren volledig vernieuwen	x			x	
	herstellen van verweerde dakgootconstructies	x			x	
7.2	Schilderen van dakschrijnwerk					
	Schilderen van ramen, zichtbare houten delen van de dakstructuur	x			x	
8.1	Houten schrijnwerk					
	Herstel en reconstructie houten buitenschrijnwerk naar oorspronkelijk model	x			x	
	vervangen van verweerde plankenvloeren of delen ervan	x			x	
	Pleisterwerken en overige afwerkingen verwijderen en te hernemen	x			x	
	INTERIEUR					
	Uitvoeren van diverse werkzaamheden in functie van de herbestemming van de ruimtes en de toepassing van maatregelen op vlak van energie en duurzaamheid	x				

7. Manier en tijdstip van OPVOLGING

7.1 Instandhoudingswerken

De huidige bouwfysische toestand wordt gemonitord door de Stad Wervik op zes maandelijks basis. Indien nodig worden er werken uitgevoerd om de instandhouding van het gebouw te waarborgen en verdere schade te beperken. Deze werken zijn nodig om het gebruiksgenot van de jeugdverenigingen te behouden.

Eveneens zijn er op heden jaarlijks werken nodig om te voldoen aan de brandweereisen en in functie van de algemene veiligheid voor de gebruikers.

Deze werken worden gefinancierd door de Stad Wervik en niet gerapporteerd aan het agentschap Onroerend Erfgoed.

7.2 Restauratiewerken: eenmalige werken

Na de goedkeuring van het beheersplan wordt het restauratiedossier opgemaakt en ingediend. Hierin worden alle eenmalige werken opgenomen welke noodzakelijk zijn om het erfgoed te valoriseren en te herbestemmen. Voor deze eenmalige werken wordt een erfgoedpremie aangevraagd. Na goedkeuring worden de werken aanbesteed en uitgevoerd. De Stad Wervik hoopt te kunnen starten met de werken in de 2de jaarhelft van 2018.

Het restauratiedossier wordt opgemaakt aan de hand van de richtlijnen van het agentschap Onroerend Erfgoed. Tijdens de uitvoering van de werken wordt het agentschap geïnformeerd omtrent de vordering van de werken. Indien gewenst wordt een erfgoedconsulent uitgenodigd op de wekelijkse werfvergadering.

Tijdens de uitvoering van de werken wordt het as-built dossier opgemaakt. De Stad Wervik zal deze overhandigen aan het agentschap Onroerend Erfgoed na de voorlopige oplevering van de restauratie.

Dit as-built dossier is een document met volgende elementen:

- Fotoreportage tijdens de uitvoering van de werken
- Werfverslagen
- Pv van oplevering
- Technische fiches van de aangewende materialen
- As-built plannen
- Onderhoudsrichtlijnen van de gebruikte materialen
- Attesten

7.3 Onderhoud erfgoedwaarden: wederkerende maatregelen

Na de restauratie zal in het kader van een goed beheer van het monument, een jaarlijks nazicht worden uitgevoerd op vlak van de bouwfysische aspecten van het monument. Hierbij dient vooral aandacht te worden besteed aan de waterdichtheid van het gebouw, raamdichtheid, vochtuithouding in het gebouw gerelateerd aan de aangebrachte schilderwerken en pleisterwerken, voegwerk, e.d. Dit nazicht wordt gerapporteerd en vormt de basis voor de uitvoering van wenselijke of noodzakelijke onderhoudswerken.

De evaluatie gebeurt aan de hand van volgend tijdsschema:

- Evaluatie na de definitieve oplevering (1 jaar na de voorlopige oplevering)
- Jaarlijkse evaluatie op de algemene water en winddichtheid van het erfgoed:
 - Controle dakgootconstructies
 - Controle schilderwerken buitengevels en schrijnwerk
- Eerste evaluatie beheer 5 jaar na definitieve oplevering
- Tweede evaluatie beheer 10 jaar na definitieve oplevering
- Derde evaluatie beheer 15 jaar na definitieve oplevering
- Vierde evaluatie beheer 20 jaar na definitieve oplevering